

ASCENSIUNE CĂTRE NICĂIERI

Zece mii de cititori au și cumpărat cartea, chiar în prima sa zi de apariție. Cel puțin așa ne asigură „Financial Times”, într-o scurtă notă de prezentare, și n-am avea motive să citim informația cu suspiciune, câtă vreme ne-o și pune la dispoziție o publicație financiară. În 1989, când i-a apărut, Amos Oz era deja considerat unul dintre marii scriitori din Israel, așa că romanul acesta, **Să cunoști o femeie**, a trecut rapid în fruntea topurilor de vânzări. Acum, când apare și în românește, la editura „Polirom”, Amos Oz este de mult o celebritate, autor al unor numeroase volume de proză și eseuri, tradus în vreo treizeci de limbi, câștigător al unor prestigioase distincții și nominalizat la premiul Nobel. O carte de vizită care, desigur, atârnă greu în existența literară a unui scriitor și care, fără îndoială, și-a spus în cele din urmă cuvântul și în eforturile desfășurate mai ales în ultimii ani pentru a-l face cunoscut și în țara noastră.

Pe de o parte, firește, se poate presupune și că foarte mulți dintre cei zece mii de cititori care și-au procurat cu atâta grabă volumul au făcut-o nu neapărat pentru notorietatea scriitorului, cât pentru titlu: **Să cunoști o femeie** se poate traduce, cu puțină bunăvoință, și prin expresia „Să iubești o femeie”, ceea ce te duce repede cu gândul și la un roman de dragoste, dintre cele duioase – și lacrimogene – și sfâșietoare. Dacă or fi existat asemenea cumpărători, cu siguranță lectura cărții le-a pricinuit o cruntă dezamăgire. Pentru personajul central al romanului, nimic de zis, „Ivria Lublin fusese singura lui dragoste, dar asta se întâmplase cu multă vreme în urmă” – după cum ține să ne avertizeze, cu orice risc, autorul. Așa că romanul începe, destul de abrupt, așa zice, după moartea Ivriei, care se petrecuse într-o împrejurare ce putea fi tot atât de bine un accident ori o sinucidere – n-o să știm însă niciodată ce anume a fost. Iar cele câteva memorii ale soțului ei despre anii petrecuți împreună sunt și puține, și zgârcite în efuziuni, ca un argument în plus că se consumaseră, chiar așa, „cu multă vreme în urmă”.

Pe de altă parte, până și profesia personajului principal ar putea fi tot un argument în favoarea marelui număr de cititori care s-au înghesuit să cumpere cartea lui Amos Oz. Într-adevăr, Yoel Raviv este sau, mă rog, a fost, până să înceapă romanul, agent al serviciilor secrete israeliene, lucru care poate servi drept aviz imperativ pentru amatorii de literatură palpitantă – și spectaculoasă – și senzațională. Numai că și de data aceasta și tot așa, cu orice risc, autorul informează, neutru, că Yoel este un alt gen de agent: „El niciodată nu a percheziționat și nu a cotrobăit prin locuința cuiva, nu a filat pe cineva printr-un labirint de străduțe, nu s-a încăierat cu «băieții duri», n-a plantat microfoane. Treburile astea le făceau alții.” Mai mult decât atât, Yoel nu fusese niciodată atras de filmele sau cărțile de suspans: „Nu vedea ce rost are să citești romane de spionaj ori thriller-uri. Numai când colegii de la birou vorbeau despre o nouă carte, a lui John le Carré, să spunem, catadicsea și el să răsfoiască romanul”. Așadar un alt motiv, încă unul, de a-și dezamăgi pentru totdeauna posibila cititori de o anumită

categorie.

Și totuși, ce ne mai poate spune romanul ăsta, care nu ne propune nici o nouă versiune a lui James Bond și nici măcar o altă **Love story**? De aici mai departe lucrurile încep să se complice, simțitor așa adăuga, și, pe măsură ce parcurgi cartea, nici nu ți se oferă vreo soluție; pentru că nici personajul ei nu găsește vreuna. De căutat, însă, caută, toată cartea nu este decât o căutare a unei soluții. Că n-o găsește, până la sfârșitul ei, se pare că nu el este de vină și nimeni altcineva nu-i. Oricum, Yoel încearcă, măcar atâta lucru trebuie să facă, mai cu seamă că nici nu poate ști, dinainte, dacă va găsi ceva sau nu. După moartea soției sale se hotărăște să-și schimbe radical modul de viață. Nu ca să se refugieze de sine însuși, fiindcă de tine nu poți scăpa nicăieri, ci pentru a-și croi, pe cât posibil, un nou început. Așa că se pensionează înainte de termen, își părăsește și locuința de la Ierusalim, închiriaza alta într-o localitate din apropiere, le ia cu el și pe mama, pe soacra și pe fiica lui și se pregătesc, împreună, să ducă o nouă existență. Tot el își expune pe larg intențiile, noile proiecte, într-o discuție deschisă cu fiica sa: „Am chef să stau acasă, fără să fac nimic, alte câteva luni de zile. Sau chiar ani. Sau pe vecie. Până o să reușesc să descopăr ce se petrece. Sau despre ce e vorba în propozițiune. Sau până ce o să mă conving, prin propria-mi experiență, că e

Jacques van Coppinole – **Giroflées in a Vase**

cu neputință să descoperi, să înțelegi ceva“. Cât se poate de limpede, nu?

Numai că, pe drumul ăsta de la proiecte la realitate, lucrurile nu sunt întotdeauna tot așa de limpezi. Pline de toată bunăvoința, dinspre partea lui, tentativele sale de a deveni un autentic gospodar-pensionar-provencian se izbesc întruna de tot felul de piedici. Niște piedici pe care se pare că și le pune în primul rând el – iar aici trebuie neapărat intercalat un citat ceva mai lung, e drept, însă pe deplin edificator: „Nimic nu fremăta în el, decât o vagă dar constantă senzație că nu era treaz: că se mișca de colo-colo, gândea, se ocupa de casă și de grădină și de mașină, făcea dragoste cu Annemarie, făcea naveta între pepiniere și locuință, între casă și centrul comercial, curăța geamurile pentru Paști, terminase aproape de citit biografia șefului Statului Major Elazar – dar totul în somn. Și, dacă mai încerca o vagă speranță de a descifra ceva, de a decoda și a înțelege ceva sau măcar de a formula o întrebare clară, atunci trebuia să se scuture de pâcla aceasta deasă. Trebuia, cu orice preț, să se trezească din toropeală. Chiar cu prețul unui dezastru.“

Plini și ei de solitudine, dar și vizibil îngrijorați, noii săi vecini și prieteni, ca și familia lui, sunt întotdeauna gata să-i sară în ajutor. Fostul șef îi propune să-l trimită într-o nouă misiune sau chiar să-l angajeze din nou, cu jumătate de normă, la vechile lui îndeletniciri. Prietenul Arik îl îndeamnă să-l întovărășească, de două ori pe săptămână, la spitalul unde lucra și el, în schimburi de noapte, ca asistent voluntar. Un altul, Ralph, i-o împinge, pur și simplu, în brațe pe sora lui, Annemarie, cu credința neștrămutată că altă soluție mai bună nici n-ar fi existat. Iar mama lui îi face morală, de-a dreptul și părintește: „De ce nu faci toată ziua nimic? Cât e ziua de lungă prinzi muște. Mai bine ai intra în afaceri [...] Așa încât cumpără ceva. Vinde. Întâlnește-te cu oameni de afaceri. Dacă o ții tot așa înainte, în curând ai să-ți pierzi mințile sau ai să cazi în manie religioasă“. Dar nu. Nu lipsa de ocupație era ceea ce îl obseda pe el, așa cum își închipuiau cei din jur, alarmați și sufletești. Nu sentimentul inutilității de acum îl urmărea pretutindeni, ci cu totul altceva, numai că era ceva ce nici el nu știa ce-i.

După cum am mai văzut deja, din citatul anterior, își dădea și el seama că, până la urmă, trebuia să se trezească din toropeală. În sprijinul aceluși citat apare încă unul, aproape identic, aș zice chiar inutil, însă cu atât mai tulburător în înțelesurile lui, rememorate: „Dacă mai nutrea vreo urmă de speranță de a descifra ceva, de a decoda sau măcar de a formula o întrebare scormonitoare, trebuia, cu orice preț, să se trezească. Chiar cu prețul unui dezastru.“ Da, numai că asta nu s-ar fi putut întâmpla sub imperiul unor principii durabile, cele care îl călăuziseră până atunci. Lui îi plăcea, din contră, să creadă că „mai e și mâine o zi“ sau că „marea nu se mută de la locul ei“ – devize solide și de necombătut, inoperante însă când ai de gând să zdruncini inerțiile din tine însuși și dimprejur. În primul rând cu ele, cu propriile principii trebuia început. Asta, firește, „dacă mai nutrea vreo urmă de speranță“...

Singura cale, după cum iarăși își dă seama, treptat, este nu să-și alunge propriile amintiri, nu să le ocolească de la distanță, ci să le cheme în ajutor. Însă să le convoace nu ca pe niște alți vecini săritori, ci sub formă de întrebări incomode. De pildă: „Ce voia să spună Ivria, când îi șoptea, în repetate rânduri, întotdeauna cu glasul ei cel mai intim și cel mai lăuntric: «Te

înțeleg»?”. Sau, tot Ivria și tot așa, cu semnul întrebării: de ce uneori, „când se găseau în societate, în prezența unor prieteni sau cunoștințe, soția lui îi spunea jucăuș, râzând, «te iubesc», în limba engleză?”. Și numai foarte rar, „când erau în intimitate, în clipe de mare seriozitate, rostea aceleași cuvinte în ebraică“. Da, chiar așa, de ce? Ca să nu mai vorbim de celelalte *de ce*-uri, cele provocate de meserie, care sunt întotdeauna mai numeroase și mai agresive: „Ce anume m-a împins, vreme de 23 de ani, să colind din parc în parc, din hotel în hotel, din gară în gară, în trenuri de noapte uruind prin păduri și tunele, măturând cu lumina ochilor lor galbeni câmpiile beznei? Ce m-a împins să alerg?”. Încă o dată, chiar așa, de ce? Sau să încerci să răspunzi la toate, sau să scapi de ele, tentativa este tot așa de zadarnică. Și constatarea o face acum un om care n-avusese timp, înainte, nici să se gândească la zădărnicie.

Din întrebare în întrebare, Yoel ajunge totuși la un rezultat. Adică dacă se poate spune că rezultat este concluzia pe care o trage, mai cu seamă că tot o întrebare este, și ea: „Oare există vreun mijloc de apărare, ca să nu mai vorbim de vreo sursă de iertare sau de milă? Sau poate că nu un mijloc de a te proteja, ci, pur și simplu, de a fugi din calea lui?“ Până la urmă, firește, răspunsul, unicul răspuns, este, inevitabil, acela că nu. Ca să ajungi la el, însă, trebuie să-ți parcurgi propria existență, cea pe care tot el, Yoel, o pomenea și până atunci. S-o parcurgi, depășind-o, treaptă cu treaptă, ca într-o ascensiune către nicăieri, până ce tot tu, singur, îți vei da seama că „e cu neputință să descoperi ceva.“ Sau să-ți închei mai devreme călătoria, dezarmat dinainte de zădărnicia pe care știi deja că o vei regăsi la celălalt capăt al drumului. Și o asemenea posibilă opțiune îmi este sugerată de romanul lui Amos Oz. Într-o noapte, Yoel urcă în mașină, se duce până la țărnul mării și rămâne câteva ceasuri la volan, „extrem de aproape de muchia stâncii“. Nu mi se spune nicăieri ce intenție are sau dacă are vreo intenție anume, însă felul în care se uită, ca pentru ultima dată, la mare – la noapte – la propria viață poate fi dovada că se gândește și la o asemenea soluție. De făcut, însă, n-o face, prin urmare și de data asta răspunsul este nu.

Dar atunci, chiar așa, să nu existe nicăieri nici o scăpare, nici măcar un refugiu? Să fii condamnat dinainte la zădărnicie – la neputință – la resemnare și să nu te poți niciodată împotrivi propriei tale nimicnicii? O porțiță pare să se afle, totuși, întredeschisă, undeva, pentru că nu degeaba sună titlul romanului așa. Mi se și spune, în treacăt, adică foarte discret, de data asta, cum anume stătuseră lucrurile între Ivria și Yoel și cum interpreta el, acum, cuvintele scrise în *Cartea Genezei*: „Și bărbatul și-a cunoscut femeia.“ Legătura dintre ei fusese cunoaștere – sună și concluzia la care ajunge Yoel. Ea îl ajutase să treacă peste propria-i viață ca peste o prăpastie și tot ea îl înălțase, mereu, deasupra propriilor umilințe, cu toate că ascensiunea lui nu ducea nicăieri. Slabă consolare, și asta, câtă vreme nici nu dobândești vreo victorie împotriva cuiva, ci cel mult împotriva ta însuși. Și câtă vreme, către final, „în afară de înălțare și umilință“, mai aflăm o poveste, una cu micul Igor căruia îi creștea un gheb în spate: „Și prostul de Igor a început să fugă, ca să scape de cocoașa care-i creștea în spinare, și uite-așa, fuge întruna“. *Cocoașa*. Și așa s-ar fi putut intitula romanul ăsta grav – și dramatic – și dureros. Atunci însă, cu siguranță, mulți dintre cei zece mii de cititori n-ar mai fi cumpărat cartea. Și mai mulți dintre ei poate nici n-ar mai fi citit-o vreodată.